

მგლის კულტის კროსკულტურული (სოციალურ ფსიქოლოგიური) პარალელები ინდოევროპულ, თურქულ და ქართულ ცივილიზაციებში

მგლის კულტის შესახებ საკმაოდ მდიდარი ლიტერატურა არსებობს (35, 242-243). აღნიშნავენ (28, 442-514), რომ ინდოევროპულ ენებში „მგელს“ გარკვეული რიტუალური როლი ენიჭებოდა. ძველი ხეთური ტრადიციის თანახმად, „მგელი“ საკრალური თვისებების განმასახიერებელია. „მგელი“ და „მგლების ხროვა“ ერთიანობასა და ყოვლისმცოდნეობასთან არის გაიგივებული. მაგალითად, მეფე ხატუსილი, როდესაც მეომრებს მიმართავს, მოუწოდებს მათ ისეთივე ერთიანობა დაიცვან, როგორც ეს „მგლის მოდგმას“ ახასიათებს. მგლის ტყავების ჩაცმა (ადამიანი-მგლები) ადამიანებისა და მგლების გაიგივებას უკავშირდება, რასაც მაგიურ ძალას მიაწერდნენ და განსაკუთრებული იურიდიული მდგომარეობის აღმნიშვნელიც იყო. ძველბერძნულ ტრადიციაში მკვლელობის რიტუალური ფორმის დროს ადამიანი მგლად გადაიქცეოდა. ასეთ მდგომარეობას შეესატყვისებოდა გერმანული ტრადიციაც, როდესაც მკვლელი „მგლად იწოდებოდა“. ძველ ხეთურ რიტუალთან პარალელებს ვპოულობთ (28, 495) გერმანულ ჩვეულებებში, როდესაც შობის დღესასწაულზე მგლის ტყავში ჩაცმული მეომრების ცეკვები სრულდებოდა. საყურადღებოა, გერმანულ (და არა მხოლოდ) კულტურაში საკუთარ სახელებში ლექსემა „მგლის“ გამოყენება. მგლის სახელს უკავშირდებიან ე.წ. მაქცია-ვურდალაკები, რომლებიც ყველაფრის „მცოდნენი“ იყვნენ. მგელს ძალღთანაც აიგივებდნენ. მაგალითად, ლატვიურში გვხვდება „ღვთის ძაღლი“, ბალკანეთის ძველ ინდოევროპულ ენებში დაფიქსირებულია „კანდავლას“-ი, მგლის ღვთიური კულტი, რომელსაც მსხვერპლად ძაღლებს სწირავდნენ.

გავრცელებული იყო სიტყვა „მგლის“ ფუძესთან დაკავშირებული ეთნონიმები და ტოპონიმები. მრავალი ხალხი და ქვეყანა „მგლის სახელით“ მოიხსენიებოდა, რაც, ალბათ, ტოტემურ წარმომობას (28, 495) ადასტურებს. მაგალითად, ძველ იტალიაში ტომი „ლუკანი“ „მგლის“ ფუძეს უკავშირდება; ბალკანეთში „დაკების“ სახელწოდება „მგლის“ ფუძემდე დაიყვანება; საბერძნეთში და მცირე აზიაში „ლიკონია“ მითოლოგიურ მეფე „ლიკონასთან“ არის დაკავშირებული, რაც, აგრეთვე, სიტყვა „მგლის“ ფუძეს ასახავს; ასევე, მცირე აზიაში, ფრიგიასა და ძველ დროში მცხოვრები ტომი „ორკა“, სარმატული ტომი „ურგი“ და ძველსპარსულად ქვეყნის სახელწოდება „ჰირკანია“ მგლის სახელიდან წარმოდგება (28, 495).

ინდოევროპულ ტრადიციაში ეტიმოლოგიურად „ტურა“ და „მელია“ უკავშირდება „მგელს“. პარალელები სხვა ენებშიც დასტურდება. მაგალითად, აფხაზურში „აბგა“ (მგელი) აღნიშნავს „მელიასა“ და „ტურას“. საყურადღებოა, რომ ქართულ ხალხურ ლექსებშიც „მგელი“ და „ტურა“ ხშირად ერთმანეთის იდენტურ ცნებებად გამოიყენება. ასე რომ, იქმნება შთაბეჭდილება, რომ აქ არა მხოლოდ ამ ცხოველთა მსგავსების, საერთო წარმომავლობისა თუ საერთო ფუნქციის გამო ხდება ასეთი გაერთიანოვნება, არამედ იმის გამო ხდება ამ სიტყვების სინონიმური განთავსება, რომ ეს რაღაც გარკვეული წესის ასახვაა, რომლის მიხედვით ქართულში სხვა ენიდან ნასესხებ სიტყვა „მგელს“ (28, 495) სჭირდებოდა განმარტება იგივე მნიშვნელობის (38, 356-357) ძველი, ქართველური ჰიპოტეზური სიტყვა „თურა“-თი, რომელიც მისი საკულტო, ტოტემური მნიშვნელობის გამო ტაბუირებული იყო (28, 495); ამიტომ მის ნაცვლად გამოიყენებოდა ფონეტიკურად მასთან ახლო მდგომი სიტყვა „ტურა“, რომელიც ამავე დროს მგელსაც მოგვაგონებდა ჟღერადობით. სხვანაირად ძნელია სიტყვა „მგლის“ გამოყენებისას პარალელურად სიტყვა „ტურა“-ს გამოყენების ახსნა. მოგვყავს რამდენიმე მაგალითი:

ავავსე დიდი მინდორი
თათრის ხოჯაის ძვლითა;
მგელს დავაცვით კბილები,
ტურას–ლოყები ჭამითა (22, 39).

სტუმართად ცუდი დიაცი
მყინვარის წვერზემც დარჩება,
ხელთ ბალდი, ზურგთ აკვანი,
ზედ ნიაღვარიმც ასტყდება!
„მიშველეთ“ იმას იძახის,
მეშველი არვინ დაჰხვდება.
აირთვენ მთისა ნიაწვიმც,
სული ალ-ქაჯებს დაჰრჩება.
მყინვარის წვერზე მგელ-ტურა
იმასამც ლეშით გაძლება! (20, 51).

აჩუ აჩუ, არღანჩიკო,
ფული არ მაქვს, რა გაჩუქო!
ბატონმა ცხენი მაჩუქა,
ახირებული ბახია,

ნეტამც არ ეჩუქებია,
მამალმა მგელმა გახია.
რო დავაბი პალატში,
თავი სტიკა ტალახში,
დაუყარე თივა-ქერი,
გადააჯდა ტურა-მგელი,
ვითამაშოთ შაურით,
მუზიკით და დაურით (20, 163).

„გიორგიბისთვე რა დადგა,
სიცივეა ძაან ძნელი,
ქრისტიშობისთვე რო დადგა,
თოვლი ჩამოყარა ბევრი,
იანვარი მოწიწინებს,
როგორც შავი ყორის გველი:
„გავწყვიტე ხარი, კამეჩი,
არ გავუშვი ქურა ცხენი,
ხევები ლეშით ავასე,
დავასუქე ტურა-მგელი (15, 194).

როგორც ზემოთ ითქვა, ზოგიერთ ინდოევროპულ დიალექტში „ძალი“ აღნიშნავს „მგელს“. ასეთი რამ მითოლოგიაშიც შეინიშნება. მაგალითად, გერმანულ „ოდინა-ვოტანის“ ორი წმინდა ცხოველი (მგელი) ძაღლებად იწოდება. მეომრები აღნიშნებიან როგორც „მგლები“ და „ძაღლები“. ადამიანის „მგლად“ გარდაქმნის პარალელურად მიუთითებენ ადამიანის ძაღლად გარდაქმნაზე. ინდოევროპული მითოლოგია მგელს მითოლოგიურ ძაღლს უახლოვებს (35, 242-243).

ანალოგიური მდგომარეობა გვქონდა საქართველოშიც. ვ.ბარდაველიძე წერს, რომ სვანების რწმენით, ზოგიერთ მათ ღვთაებას ჰყავდა თავისი მგლები და ამ მგლებს მათი შინაური სახეობის, ანუ ძაღლის სახელს უწოდებდნენ (ჟედ). მაგალითად, მგლები ჰყავდა „დიდ ღმერთს“ და ისინი „დიდი ღმერთის ძაღლებად“ იწოდებოდნენ (2, 153). ხევსურული ღვთაებების ძაღლებს „მწევარნი“ ერქვათ, ე.ი. შეწევნის, შემწეობის მომცემნი (2, 153). ე.ვირსალაძე აღნიშნავს, რომ საქართველოში ფართოდ იყო გავრცელებული ე.წ. „ჩემო ყურშაოს“ ციკლი ფოლკლორში (3, 65-73), რაც, აგრეთვე, მგლისა და ძაღლის იდენტიფიკაციისა და საბოლოოდ მგლის კულტის გამოხატულების შედეგი უნდა იყოს.

მგლისა და მგელ-ძაღლის კულტი ძველ საქართველოში კარგად ჩანს სამეცნიერო მასალებიდანაც (1, 31-36; 26, 35-102; 4, 17; 31, 82-90; 25, 42-48 და სხვა).

რუსეთში მგლის კულტი იმაშიც გამოიხატებოდა, რომ მგლებისაგან ძროხების ჯოგის დასაცავად, წინ მიმავალ ძროხას ტომარას ჩამოკიდებდნენ, ხოლო რუხი მგლებისაგან ცხენების რემის დასაცავად მათ შემოატარებდნენ ბოქლომს, რაც სიმბოლურად რუხი მგლების ხახის ჩაკეტვას ნიშნავდა (37, 234).

ქართული ფოლკლორის ნაწილი ნადირის პირის შესაკრავ შელოცვებს ეძღვნება და ხშირად ისინი მგლის პირის შეკვრას ითვალისწინებენ. მოგვყავს ერთ-ერთი ასეთი შელოცვა:

სახელო, სახელითა მამითა ძითა, სულითა წმინდითა,
შაულოცამ მგლისას, ნადირისას,
ერთო ღმერთო, ჩამოყარე
ცხრა კლიტური რკინისაო!
შენ შაკარ და შტაბეჟდე
პირი მგლისა, ხელი მეკობრისა!

შენ მიე ყური ბანდისა,
თვალი ფისისა,
კბილი გაზმი სანთლისა,
ენა ნაბდისა.

ლოცვა ჩემი, რგება ღვთისა! (13, 235).

საფრანგეთში, გერმანიაში და სლავურ ქვეყნებშიც მგელი და ძაღლი განასახიერებდნენ პურეულის სულს. აქაც მგლის კულტთან უნდა გვქონდეს საქმე. მაგალითად, სილეზიაში ხორბლის უკანასკნელი ძნის შემკვრელს „ხორბლის ძაღლს“ უწოდებდნენ. მგლის კულტი დასტურდება, აგრეთვე, თურქულ ენობრივ სამყაროში (30, 24-25; 29, 483 -500). კანონზომიერია, ვილაპარაკოთ ქართველურ-თურქულ პარალელებზე ამ უძველესი კულტის გააზრების საკითხში.

მგლის კულტი ქართველურ ცივილიზაციაში ცხადად არის წარმოდგენილი. „მგლის ნიღბიანი“ ადამიანები ქართველური კულტურის სახვითი ხელოვნების მნიშვნელოვანი მოტივია. „მგლის“ კულტის ნაკვალევი განსაკუთრებით კარგად ჩანს სვანურ ტრადიციაში, სადაც „მგელი“, ძველი ინდოევროპული რწმენა-წარმოდგენის მსგავსად, გარკვეული სოციალური ორგანიზაციის სიმბოლოდ გვევლინება, ხოლო სვანური დროშა „ღემი“ კი „მგლის“ კულტთან არის დაკავშირებული (2, 141-156.)

„მგლის“ კულტის ასახვასთან უნდა გვქონდეს საქმე ვახტანგ მეფის ზედწოდებაში „გორგასალი“, რაც სპარსულად „მგლის თავს“ ნიშნავს, ხოლო თვითონ სახელი „ვახტანგი“ კი – „მგლის სხეულის მქონეს“. თვით ძველი იბერიის სახელწოდებაც „ჰირკანია“ „მგლის“ სახელს უკავშირდება. როგორც ჩანს, აღრინდელი ზოგადქართველური „მგლის“ აღმნიშვნელი სიტყვა ტაბუირებული იქნა ქართველურ ცივილიზაციაში და ამიტომ ამჟამინდელი ქართული „მგელი“ და მეგრული „გერი“ სომხურიდან ნასესხები ჩანს, ხოლო სვანურში შესატყვისი სიტყვა ბერძნულიდან უნდა იყოს შეთვისებული (28, 496).

ინდოევროპული ტრადიცია რომაელების წარმომოხმობას უკავშირებს მგელს, რომელმაც გამოკვება ძმები **რემი და რომული**. აქ სავსებით კანონზომიერია, ვივარაუდოთ ძველ რომში მგლის კულტის არსებობა. ასეთი ინდოევროპული ტრადიცია სავსებით შეესატყვისება ძველ თურქულ ტრადიციას, რომლის შესაბამისად თურქების წარმომოხმობა მითოლოგიურად აგრეთვე უკავშირდება მგელს, სახელდობრ–ჰუნების მეფისწულისა და მგლის ქორწინებას (30, 24-25). ისტორიული წყაროები (30, 10 - 30) ადასტურებენ, რომ ჩრდილოეთ ჩინეთში ცხოვრობდა **აშინა**-ს ტომი, რომელიც 500 ოჯახისაგან შედგებოდა. ჩინელები **აშინა**-ს ხანის ქვეშევრდომებს **ტუ-კიო**-ს უწოდებდნენ. ამ სიტყვას განმარტავენ, როგორც **თურქ+იუტ**, ე.ი. „თურქები“, მაგრამ მრავლობითი რიცხვის მონღოლური და არა თურქული სუფიქსით. თვითონ სიტყვა **თურქ** ნიშნავს „ძლიერს“, „მაგარს“. ეს კრებისითი სიტყვა შემდგომში სატომო გაერთიანების ეთნიკურ სახელწოდებად გარდაიქმნა. სიტყვა **აშინა** მონღოლური წარმომოხმობის უნდა იყოს, რადგან ამ ენაზე მგელი **შონო/ჩინო**-ა, ხოლო პრეფიქსი „ა“ პატივისცემის აღმნიშვნელი პრეფიქსია ჩინურში. ამრიგად, **აშინა** „კეთილშობილურ მგელს“ ნიშნავს (30, 24-25). ცნობილია, რომ თურქულად „მგელი“ აღინიშნება სიტყვებით **ბური** ან **კასკირ**-ი (30, 24-25) (**კურტი**-ი). ჩინელი ავტორები თვლიდნენ, რომ „თურქი ხანი“-სა და „მგლის“ ცნებები სინონიმებია. დედოფალი საკუთარი ქმრის შესახებ ამბობს – „ხანი მისი თვისებებით მგელია“ (30, 26), ხოლო თურქებზე შეტყვის ინსტრუქციაში ნათქვამია: „უნდა დევნოთ მომთაბარეები და თავს უნდა დაესხათ მგლებს“. ამ შემთხვევაში საინტერესოა ქვემოთ მოყვანილი ქართული ხალხური ლექსი, სადაც ადამიანი საკუთარ თავს მგელთან აიგივებს:

ერთი მგელი გავიზარდე,

ვყავ ნადირობის თვალი (20, 152).

მგლის ოქროს თავი გამოსახული იყო ძველი თურქების დროშებზე (30, 26). აქ პარალელების თვალსაზრისით საყურადღებოა ის, რომ სვანური ლემის დროშაზე

სინამდვილეში ლომი კი არა, მგელია გამოსახული. გ.ჩიტაია წერდა, რომ ტოტემური ცხოველებიდან საქართველოში, კერძოდ კი სვანეთში, მგელია დადასტურებული. მგელს ზებუნებრივი ფიზიკური და მაგიური ძალა მიეწერებოდა. მისი მოკვლა ტაბუირებული იყო. მოკვლის შემთხვევაში, სვანური ჩვეულების თანახმად, მონადირე ებოდიშებოდა მოკლულ მგელს, რომ შემთხვევით მოუხდა ეს ამბავი, თორემ მას ისევე არ გაიმეტებდა სასიკვდილოდ, როგორც საკუთარ-ძმას. მგლის ტოტემიდან მომდინარეობს სვანური დროშა – **ლემ-ი**. მგლის ტოტემთანაა დაკავშირებული მრავალრიცხოვანი უქმეები და ღღესასწაულები: მგელთუქმე, მგელთკვერაობა, სვანური „ლითხრი“ და სხვა. ამ დროს სრულდებოდა მაგიური ქმედებები, ლოცვა და შელოცვები, ცხვებოდა რიტუალური კვერები და სხვა (24, 222). მგლის კულტისადმი მიძღვნილ თამაშებს თურქულ სამყაროში ადასტურებს ვკორდლეცკი (29, 144). ორი თურქული ლეგენდა თურქების წარმოშობას მგლის მიერ შობილ შვილებს უკავშირებს (30, 26). ლ. გუმილუვი თვლის, რომ **აშინა**-ს სახელწოდებით ცნობილი ტომი პირველად მონღოლურად საუბრობდა და მხოლოდ მოგვიანებით, თურქულენოვან სამყაროში მოხვედრის შემდეგ, მოხდა მისი ასიმილაცია (30, 26), თუმცა, **მგლის** კულტისადმი თაყვანისცემა შენარჩუნებული იყო. მნიშვნელოვანია, რომ არსებობს მრავალი ვერსია თურქების ეთნონიმის თურქული ენისა და, აგრეთვე, ინდოევროპული ენების საფუძველზე ასახსნელად (39), მაგრამ ყველა ასეთი ვერსია ნაკლებ სანდოა. ამიტომ სავსებით შესაძლებელია, თურქების ეთნონიმის ასახსნელად ახალი ვერსიებისა და ჰიპოთეზების შემუშავება.

ქართულმა ფოლკლორმა არ შემოგვინახა ისეთი ლეგენდა თუ მითი, რომლის მიხედვით შეგვეძლო ქართველთა მითოლოგიური წარმოშობა მგელთან ყოფილიყო დაკავშირებული, მაგრამ ზოგიერთი სიუჟეტის საფუძველზე უნდა ვივარაუდოთ ასეთი ლეგენდის არსებობა.

გავიხსენოთ, ყველასათვის ცნობილი ხალხური ლექსი:

კიდევაც დაიზრდებიან
ალგეთს ლეკვები მგლისანი,
ისე არ ამოსწყდებიან
ჯავრი შეჭამონ მტრისანი (16, 81).

ამ ლექსიდან კარგად ჩანს, რომ შურისმაძიებელი „ლეკვები“, რომლებიც, რა თქმა უნდა, ქართველი ვაჟკაცების ტოლფასი ცნებებია, მგლის ნაშობნი არიან და ამ თვალსაზრისით კანონზომიერად უნდა დავასკვნად, რომ ქართველთა მითოლოგიური წინაპარი, ისევე, როგორც ინდოევროპულ და თურქულ მითოლოგიაში დასტურდება, მგელი უნდა ყოფილიყო.

ზემოთ მოყვანილი ლექსი ერთადერთი რომ ყოფილიყო, მაშინ ეჭვი შეგვეპარებოდა ჩვენს ვარაუდში, მაგრამ, საბედნიეროდ, ქართული ფოლკლორი ინახავს მრავალ ანალოგიურ სიუჟეტს. მოვიყვანოთ რამდენიმე მათგანი:

ცოლს-შვილს ნუ სჯავრობ, ყაჩაღო,
ორ ლეკვ გასწირე მგლისაო.
ორივაც ღმერთმა გაზარდას!
ჯავრი არ სჭამან მტრისაო (22, 170).

დამალაჰვივა ქისტეთი,
მემრ მამკლა, დამასვენაო!
ნუ ასჩქარდები, წვრილაო,
ხან არ გასულა ბევრაო.
შურის საძებრად მგლის ლეკვთა
სავლოდ უდგას ღრენაო (22, 199).

გახედე ჩობოლაურთასა,
გაპტყელებულსა ცასავითა,
შიგ ნადგომ შენ ძმას მარტიასა,
გაბუსანებულს მთასავითა.
ბერო ბეჯიავ, რას უდგახარ?
დგახარ უსტოვოს ხესავითა,

შურის საძებრად მიდიან,
ჯავრნი ჰქონ ბუსურბნისანი,
შონით ჰყავ სახლის კაცები,
მსწავლენ არ უნდან გზისანი.
ბებერმ ფარმ გადაიარა,
გადიყონ ლეკვნი მგლისანი“ (17, 56).

გადაიქცევი და ხმა არ გაქვ
ამ შენს ძმას მარტიასავითა.
რას ტირი ჯალაბურთ ქალო,-
მგელს ლეკვნი კიდევ მორჩომნიან
დაიზრდებიან მგლის ლეკვები,
მამის ნადგომზე დადგებიან (18, 83).

რა გიხარიან, ძაღლებო,
ლეკვნი იქავ მარჩეს მგლისაო,
ა იმავ მამის შვილნია,
არ შეგარჩენენ ჭირსაო (17, 85).

საყურადღებოა ის ფაქტი, რომ ისევე, როგორც თავის დროზე მგლის დასახელება სვანურ დროშაზე შეიცვალა ლომის დასახელებით, ასევეა ქვემოთ წარმოდგენილ სიუჟეტში. მოგვყავს ტექსტი:

ის უუბნია ღუმმანსა:	აისხეს იარაღები,
„აღარ არიან წახდესო“,	სამტეროს გზაზე შადგესო,
ის კი აღარვის უთქომის,	ისევ მოიდენ ცოცხალნი,
თუ ლომს ლეკვები დაჰრჩესო,	მამის კერაზე დასხდესო (16, 82).

აქ უეჭველი პარალელი გვაქვს ძველ ინდოევროპულ ტრადიციასთან, სადაც მეომრები მგლებთან არიან გაიგივებულნი (28, 495-496). ქართული ფოლკლორი გვიდასტურებს, რომ მთლიანად სამხედრო ორგანიზაცია, ერთობა „მგლის“ კულტს უკავშირდებოდა. ეს მოტივი კარგად ჩანს ხალხურ ლექსში „ჰევსურები აწყურთან“.

სანეს ვევსურებ იყრების,	ლეღ-უბან გადმოდიოდეს,
უფროსებ თემ-თემისაო:	ელვა დგა ჩაჩქნებისაო;
„წასვლა გვი, არ გვეშველები,	კუკიას ჩამადიოდეს,
არ წასვლა არ იქნებისა?	ჭეჭა მახქონდა ცისაო;
არაგვი ჩამაამტვრიეს,	ქალაქს მიუვა ბატონსა
ქავ აღარ დაუდგებისა.	ჯოგი ლეგისა მგლისაო. (22, 51.)

საყურადღებოა, რომ მეომრები რუხ (ლეგა) მგლებთან არიან გაიგივებულნი, რაც სლავურ და თურქულ ტრადიციებში პოულობს ანალოგიებს. მიიჩნევენ, რომ რუსულ ფოლკლორში „რუხი მგლის“ ფრაზეოლოგიზმი თურქული სამყაროსაგან უნდა იყოს ნასესხები (29, 483-500). სლავურ მითოლოგიაში **«Волкодлак», «Волколак»** — ადამიანი-მაქცია ხასიათდება ზებუნებრივი შესაძლებლობით გადაიქცეს მგლად. ითვლებოდა, რომ გრძნეულებს შეეძლოთ საქორწილო მსვლელობათა წევრების მგლებად გადაქცევა. ასეთი არქაული წარმოდგენები დასტურდება, აგრეთვე, სხვა ინდოევროპულ კულტურებში, მაგალითად—ხეთურში. საქმროს მგლად „გადაქცევა“ დაკავშირებული იყო საცოლის გატაცებასთან. ზოგ რუსულ დიალექტში „ხელისმომკიდე“ სიძის მხრიდან აღინიშნება სიტყვა მგლით — **„Волк“** (35, 242-243).

სიტყვა „**ლეგა**“ არსებობს ბაცბურში (წოვა-თუმურში) (7, 84) და ამრიგად ტერმინი **ლეგა**, ალბათ, ვაინახურ ენობრივ სამყაროშიც ნახულობს პარალელებს. **ლეგა მგლის** გამოთქმა გვაქვს მეორე ქართულ ხალხურ ლექსში „სჩივიან თუმის შვილები“.

მამადიმ მაისშვილმა	„ფერ ვიღოთ ლეგა მგლისაო,
ყმაწვილმ დასცადა თავიო,	სასაცილოთაც გვიგდებენ
ამხანაგთ უუბნებოდა:	ჩაღმ-გომეწრელთა ყმანიო“ (16, 160).

სიტყვა „**ლეგა**“ ქართველ მთიელებში ადამიანის სახელადაც გამოიყენება, რაც უთუოდ ამ სიტყვის დაფარულ მითოლოგიურ მნიშვნელობასთან უნდა იყოს დაკავშირებული. მოგვყავს მაგალითები:

ლეგასა და ქიტესასა
არ ამბობენ ქრისტიანსა“ (21, 82).

მიგრულ ლეგას მოვკლავ,
წოწკურაულს მოკლიასა (21, 88).

მნიშვნელოვანია, რომ მეომრული სულისკვეთება პრინციპების შენარჩუნებასთან, დაუმორჩილებლობასთან, უდრეკელობასთან, პიროვნულ სიმტკიცესთან, ზეგავლენის მიუღებლობასთან არის დაკავშირებული, რაც მეომრის, ისევე როგორც მგლისა და არწივის დაუმოკიდებლობაში გამოიხატება. ასეთი იდენტიფიკაცია თვალსაჩინოდ ჩანს შემდეგ ხალხურ ლექსში:

კაი ყმა, მგელი, არწივი,	მგელი გაივლის მთაზედა,
არც ერთ არ გაიწურთნება;	ნამგაბერტყილი დარჩება.
მგელი არ მოშლის მგლობასა,	დაიხუილებს არწივი,
კაი ყმა-მამაცობასა,	მთით ბარად ჩამოვარდება,
არწივი-არწივობასა,	დაიჭერს შუნის თიკანსა,
მთის ყურეს ნადირობასა.	ხორცი ძველადვე დარჩება (19, 21; 16, 94).

ისევე, როგორც ინდოევროპულ ტრადიციაში, „მგელთან“ არის დაკავშირებული მრავალი ქართული გვარი (მაგალითად „მგელაძე“, „გელაძე“, „გელავა“) და სახელი (მგელიკა). იგივეს ადასტურებს ფოლკლორიც:

აკუშოს მგელაის შვილნო,	ჰმალს ნუ სტეხ მგელათ სუმბატავ,
დედა ვაცხოვნე თქვენიო (22, 82).	ნაცად არ გეკარგებისა,
-----	ბაბუა მგელაიშვილი (17, 250).

აბეჩავ, მგელიკას შვილო,
მუ ჳლნ შენაც გქონდენ მგლისანი (17, 56).

ქართულ კულტურაში მეომრული სულისკვეთება მგლებთან გაიგივებით აღინიშნება. „მგელი“ ძლიერ, ენერგიულ, შემტევ, დაუნდობელ არსებად მიიჩნევა. ეს კარგად ჩანს შემდეგი ხალხური ლექსებიდან:

ბატონო, ოდომც ნუ მომკლავ,	ვეფხვივით მეომარნია,
თათრებს გაჟღელტ მგელივითა,	მგელივით ეტანებიან,
ძილს გაუფრთხოვ, შევეჭრები,	შტიკებს გააქვის ჩქამია (22, 185).
კუდს მოუქნევ მელივითა (22, 58).	-----

ომობენ კავკასიელნი,	მგელივით ველზე გასულსა
მთა და ბარს შეზღვეს ზარია,	მიძევს რაზმელთა ჯარები,
მტერს მიხეყებიან კვალზედა,	მიაც ასნაირ ხერხითა
მკვდარზე შეყარეს მკვდარია,	ასნაირ დავემალები.
უკენ არ იწევს ლაშქარი,	ხელთ და თვალთშუა უძრები,
ქართველთ ვაჟების ჯარია,	რჩებიან ხახამშრალები.
გვერდს უდგან მთისა არწივნი,	ვერ დაიჭერენ ხევსურსა
	დამჭერებ თქვენისთანები! (19, 121).

ადამიანის თავდაუქერლობა, თავაწყვეტილობა გაიგივდება აგრეთვე, მგლის ქცევასთან:

ამ დროს გურიელი,	ბევრსა სცემა, ბევრი მოკლა,
მებრძოლ მუშებს დაერია,	მიმოფანტა მშრომელთ კრება
ყველას კბენდა როგორც მგელი.	(22, 136).

მგლის უშრეტი ენერგიულობა, დაუღლელობა არა მხოლოდ მებრძოლურ სულისკვეთებაში გამოიხატება, არამედ, აგრეთვე განსაკუთრებულ შრომისმოყვარეობაში:

...დავლოცოთ ყველას მარჯვენა	დავგმოთ, დავძრახოვდ ისინი,
ვინც შრომაშია მგელია,	ვინც ჩვენი შრომის მტერია (23, 206).

აგრესიულობა, დაჟინებულობის უძლიერესი ტენდენცია, რომელიც უმარტივეს, საწყის, დაუხვეწელ, „ბუნებრივ“ მამაკაცურ მიდრეკილება-თვისებას შეესატყვისება, ხშირად გამოიხატება ადამიანის მგელთან შედარებით. მოგვყავს შესაფერისი მაგალითები:

ეხვეწება მურღაშვილი	ბასილი და მურღაშვილი,
– დამპატიჯე ხინკალზედა!	გიყურებენ მგლის თვალზედა,

– არა, დავით გენაცვალოს, თუ სად გაგიმარტოხელეს,
თავადა ვარ იმტაზედა, შაგაჭრიან ხმლის ფხაზედა (23, 207).

მგლის მაგვარი ბრძოლისუნარიანობა ქართულ ფოლკლორში ხშირად **მგლის ფერის** მიღებასთან არის დაკავშირებული:

მაშინ გულს ხკითხა ოშკაცმა; ორ-სამ უნცროსიც მინდაო
დღე გამითენდა ცდისაო“. აიკრა ჯელი ხანჯარზედ,
ჯელი დაიკრა ხანჯარსა, ფერი დაიდვა მგლისაო,
ფერი დაიდვა მგლისაო (22, 172). უნადრიკს ჩამოუქნივა,
ნათოს ჩამოდის მჭრისაო (22, 170).

მეომრის, ვაჟკაცის ამტანიანობა, გამძლეობა ქართულ ხალხურ პოეზიაში არცთუ იშვიათად მგლის გამძლეობასთან არის გაიგივებული, რაც ისეთი ფრაზეოლოგიზმით გამოიხატება, როგორიცაა **მგლის მუხლი**:

ამანდით გამაბრუნვილმა
მუჯლი მაიბა მგლისაო (22, 197).

როგორც ჩანს, **მგლის მუხლი** გაიგებულია მგლის აქტიურობასთან, შეუდრეკელობასთან, გამბედაობასთან, სიყოჩაღესთან, უკიდურესად რთულ სიტუაციაში გამოსავლის პოვნის შესაძლებლობასთან. **მგლის მუხლის** ასეთი ინტერპრეტაციის შესაძლებლობა ქვემოთ მოყვანილი ბრწყინვალე ლექსითაც დასტურდება.

ჩაგვიძელ, ბერო მინდიაჲ, კაცია–გულად მამაცი,
მუხლი მაიბი მგლისაო, ქვასაც კი ხელით სთლისაო.
თან ჩაგვიყოლე სწორები, გულად მამაცსა ვაჟკაცსა
ვისაც თავი აქვს ცდისაო. ვერვინ დასწამებს ცილსაო,
შიში არ არის მტრისაგან, მტერს დაუხვდება მამაცად,
ლოცვაა სამებისაო, გულს მისცემს ამხანაგსაო.
ნუ ეხუმრებით მინდიას, ჩაგვიძელ! ჩავყვეთ ყველანი
მთების არწივის შვილსაო. ასეთ გულითად მგზავრსაო (17, 32).

საბრძოლო განწყობილების გამომხატველია სიქველე, მოხერხებულობა, სიმამაცე, მეომრული შემართება, რომელიც ქართულ პოეტურ ფოლკლორში მგლისათვის დამახასიათებელ ქცევასთან არის გაიგივებული:

ვინამც სთქვა, ენამც გაჰხმება სიახლე, ხელთა სჭერია,
„წოწრეს პაპაი ბერია“, ცხენზე შეჯდებ-ორსა ჰგავ,
ბერია, არცრა ბერია, დაუქვეითებს–მგელია“ (16, 92).
გამოთქმა „მშიერი მგელი“ მჭრელ, გალესილ ხმალთან იგივდება:
„მთიულო, მთაში გაზრდილო,
ხმალს როდის მოგიშავდება;

ანდა:

ხმალი მშიერი მგელია (16, 67).

მგლის ქცევა პრინციპულობასა და გაუტეხლობას აღნიშნავს, რაც შეესაბამება ინდოევროპულ ტრადიციას. ამ მოსაზრების დასადასტურებლად მოგვყავს კიდევ ერთი ბრწყინვალე ქართული ხალხური ლექსი:

არცარას მოჯაბრეს ვაძლევ, მგელი არ იცარცვების:“
ვერცარას მტერი მრჩების, რაც არა სცვავ ტანზედა,
ძველთაგან მოდის თქმულება; არც-არა გაეხდებისა (23, 127).

მგელი სიჯანსაღესთან, სიმწიფესთან, ენერგიით სისავსესთან გაიგივდება

ჩემს წაწალს რამ რა ჩაუხსნა

წითელ თვალნი მგელივითა (23, 174).

საყურადღებოა მგლის კულტის ასახვა მეტყველებაში. მაგალითად, მეგრულში დადასტურებულია „ბა“ პრეფიქსიანი სიტყვა – „ბა-თურ-ა“ (ბათურას)–ძაღლის მსუქან ლეკვს, თამამის მოყვარულს, გადატანით მსუქანს, ბუთხუზას (ბავშვი) ნიშნავს (8, 213).

ამავე დროს გვხვდება „ბა“ პრეფიქსის გარეშე სიტყვა–თურ-ი (თურს), რაც მოგვარეს, სისხლით ნათესავს, ტომის, მოდგმის წარმომადგენელს აღნიშნავს (9, 67). ლაზურში „თირი“ (მთირი) – სიმამრია, ხოლო „მთირე“–დედამთილი, „დამთირე“–სიდედრი. (33, 138-167).

ამრიგად, სიტყვები „ბათურა“ და „თური“ არა მხოლოდ ფონეტიკურად უკავშირდებათ ერთმანეთს, არამედ ეტიმოლოგიურადაც. ჩვენ მკითხველს ვთავაზობთ შემდეგ ჰიპოთეზას. როგორც ზემოთ იყო აღნიშნული, ძველი ინდოევროპული ტრადიცია და მითოლოგია ხშირად აიგივებს ადამიანებსა და ძაღლებს. მგლისა და ძაღლის ერთ ხატში გაერთიანება არც ძველი ქართველური ტრადიციისათვის იყო უცხო. მაგალითად, სვანური რწმენა-წარმოდგენით ძაღლები და მგლები ღმერთების „ძაღლ-მგლებთან“ იგივდებიან (2, 15-153). შესაძლებელია, რომ „მგლის“ აღმნიშვნელმა სიტყვამ ქართველურში ტაბუირება იმიტომ განიცადა, რომ ტოტემურ ცხოველთან დაკავშირებული ნათესაობის აღნიშვნა უნდა შეცვლილიყო უბრალოდ ნათესაობის აღმნიშვნელი სიტყვით, რისი განხორციელებაც მხოლოდ იმ შემთხვევაში იქნებოდა შესაძლებელი, თუ ტოტემური მგლის სახელწოდება (ამ შემთხვევაში ჩვენი ვარაუდით „თური“- თირი) შეიცვლებოდა. ქართველურ ენებში კი ამჟამად ნათესაობის აღმნიშვნელ ტერმინებში შემორჩენილი „მგლის“ აღმნიშვნელი უძველესი, პირვანდელი ფუძე–„თურ“-ი, „თირი“ ასახულია შემდეგ სიტყვებში: მეგრული–„თურ-ი“–მოგვარე, „ბა-თურ-ა“–ძაღლის მსუქანი ლეკვი, „მუა-ნ-თილ-ი“ (მუა-ნ-თირ-ი)–მამამთილი, სიმამრი, ლაზური–„მ-თირ-ი“– მამამთილი, სამამრი, ქართულში–„მამა-მ-თილ-ი“. ლაზურში პირველად ნ.მარის მიერ დადასტურებული „ანდერი“, რომელიც ოხერს, უპატრონოს ნიშნავს (33, 126), ლაზურის განმარტებით ლექსიკონში „ანტერი“-ს სახით არის წარმოდგენილი (40, 3). მნიშვნელოვანია, რომ სიტყვა „ანტერი“ აბსოლუტურად იგივე მნიშვნელობით დადასტურებულია აჭარულ დიალექტში (6, 89) და ის ლაზურიდან ნასესხები უნდა იყოს. ვფიქრობთ, რომ ეს სიტყვაც მგლის კულტთან უნდა იყოს დაკავშირებული, რადგან აქაც გამოიყოფა ჰიპოთეზურად მგლის ქართველური სახელწოდების პირვანდელი ფორმანტი „ტერ“ (თერ), რაც „თურ“-„თირ“-ის ვარიანტებად გვაქვს წარმოდგენილი. შეიძლება, „ანტერი“ უკავშირდება მითოლოგიურ ღვთაება (მგლის კულტის ამსახველ) „ანთარ“-ს. სავარაუდოდ, იმის შემდეგ, როდესაც ქართველურ კულტურაში მგლის კულტმა დაკარგა თავისი ღირებულება, ზოგიერთმა მასთან დაკავშირებულმა სიტყვამ, მაგალითად, „ანტერმა“ უარყოფითი ელფერი შეიძინა. „მგლის“ ძველ სახელწოდებას უნდა უკავშირდებოდეს სიტყვა „ტურ-ა“ც (ლაზურად „თურა“), როგორც ეს არის ინდოევროპულ ტრადიციაში (28, 513).

საყურადღებოა, რომ „შუამთობის“ ხალხური დღესასწაულის ერთ-ერთ მონაწილეს „შემთვრი“ ეწოდებოდა. ხომ არ არის ეს სიტყვა მეგრულ-ლაზურ „თურ“-თან (სისხლით ნათესავი) და აქედან მგლის კულტთან და მგლის ტოტემთან დაკავშირებული? რ.მაღაყმაძის მოსაზრებით, შუამთობის დღესასწაულზე დამკვიდრებული წესით ხდებოდა საპატარძლოს ან ახალმოყვანილი რძლის მიპატიჟება –გადაპატიჟება ნათესავებს შორის (11, 125). ასეთი ტრადიცია ძალიან მნიშვნელოვანია, რადგან ის მითოლოგიურად შეუძლების ტრადიციის ანარეკლი უნდა იყოს, ხოლო ასეთი ჩვეულება შეიძლება დაკავშირებული იყოს წინასწარ დანიშვნასთან, „დანახვასთან“, მოტაცებასთან და ასე შემდეგ. მაგრამ თუ ჩვენ მგლის კულტს დაუკავშირებთ შუამთობის დღესასწაულს, მაშინ „მგლის ქვევასთან“ უფრო შესატყვისი „მოტაცება“ იქნება. ზ.თანდილაძე წერს, რომ „ყველგან, სადაც შუამთობა იციან, მტკიცეაა დაცული ამ დღესასწაულზე საპატარძლოს ან ახალმოყვანილი რძლის მიპატიჟების წესი... გასამგზავრებლად დათქმულ დღეს სასიძოს ოჯახი საპატარძლოს ოჯახს მიჰგვრიდა მოკაზმულ ცხენებს... ცხენებს მოჰგვრიდა მაზლი ან, უკეთეს შემთხვევაში, სამამამთილო,... სასიძოს მხარე ვალდებული იყო, საპატარძლო და მისი ნათესავ-ახლობლები წაეყვანა იმ იაილამდე, სადაც თავისიანები იმყოფებოდნენ... შუამთობის დღესასწაულზე საპატარძლოს მიპატიჟება–წაყვანის ძირითადი მომენტები,–დედოფლისა და მხლებლებისათვის ცხენების მიგვრა,

მამამთილის თუ მაზლის გაძლოა ქვეითად, – საქორწილო ჩვეულებას ემსგავსება და, ერთი შეხედვით, შეიძლება, იგი ქორწილის ინსცენირებად მივიჩნიოთ, მაგრამ თანამედროვე ეთნოგრაფიული მასალები ამის მტკიცებისათვის საკმარისი არ არის. მთქმელ-ინფორმატორები დაბეჯითებით მიუთითებენ, რომ შუამთობაზე ქორწილი არ ტარდებოდა“ (5, 20). აქ საყურადღებოა ზ.თანდილაძას მოსაზრება, რომ შუამთობაზე ქორწილის ინსცენირებასთან გვაქვს საქმე. ჩვენ ვფიქრობთ, რომ შუამთობის დღესასწაულზე იმიტომაც არ ტარდებოდა ქორწილი, რომ ის ქორწილის ინსცენირება კი არა, არამედ **პატარძლის მოტაცების იმიტაცია–ინსცენირება** უნდა ყოფილიყო. პატარძლის მოტაცება კი სავსებით შეესატყვისება მგლის კულტის მითოლოგიურ ფუნქციებს და, როგორც ზემოთ აღინიშნა, კარგად არის დადასტურებული ინდოევროპულ ტრადიციაში.

ვს. მილერის ცნობით, **“თუთირი”**–„მგელთა მფარველი და მბრძანებელი სულის სახელია“ (12, გვ. 121). აღნიშნავენ, რომ ოსების მრავალი ღვთაება დაკავშირებულია მეცხოველეობასთან და მონადირეობასთან. **“თუთირ”**-ს თხოვდნენ ოსები საკუთარი ჯოგების დაცვას მგლებისაგან. სასოფლო-სამეურნეო ინვენტარი მზადდებოდა **„თუთირი“**-ს დღესასწაულისათვის, რომელიც დიდმარხვის პირველ კვირაში ტარდებოდა და რომელიც მგლების მფარველად იყო წარმოდგენილი. სათესლე მასალა აგრეთვე ამ პერიოდში შეირჩეოდა, რაც ამ დღესასწაულს აგრარულ კულტთან აკავშირებს (36, 333). ამ ღვთაებასთან ფონეტიკურად ახლო მდგომი ქართველური ღვთაება **„ანატორი“**-ს შესახებ საინტერესო მოსაზრებებს გვთავაზობს ი.ჯავახიშვილი. ის წერს, რომ ხევსურები თაყვანსა სცემენ ერთ ღვთაებას, რომელსაც **„ანატორი“** ჰქვია. არ არსებობს რაიმე ცნობა ამ ღვთაების ფუნქციების შესახებ ხევსურეთში. ამის გამორკვევისათვის საყურადღებოა ერთი ჩვეულება, რომელიც შენახულია სამეგრელოში. დიდმარხვის წინა დღეს მეგრელები იხსენებდნენ ხოლმე ერთ ღვთაებას, რომელსაც **„ჟინი ანთარი“**, ზენა ანთარი ეწოდება. დილაადრიან სიმინდის ფქვილის ნაფუვარს დიდს ოთხკუთხ კვარს ამზადებდნენ და ვახშამად კერაზე აცხობენ, რომელსაც სახლის უფროსი მერმე რამდენიმე ოთხკუთხ ნაჭრად ჰყოფს და თანაც შემდეგ ლოცვას წარმოთქვამს ხოლმე: **„ჟინი ანთარი, პატენი გომორძგვილი! ჩქიმი სი ამიშინი“** და სხვას. ესე იგი **„ზენა (ზეციური) ანთარი, ბატონო გამარჯვებულო! ჩემი საქონელი (საუნჯე) შენ მომიშენე“**-ო და სხვას. ვინც ამ მოვალეობას პირნათლად ასრულებს, იმას სწამდა, რომ მისი საქონელი და ყანები ზარალისაგან უზრუნველყოფილია ერთი წლის განმავლობაში.

ი.ჯავახიშვილს მიაჩნია, რომ მეგრული **„ანთარი“** და ხევსურების **„ანატორი“** ერთი და იგივე ღვთაება უნდა იყოს. ამ ღვთაების სახელი შენახულია აფხაზურშიც, რომელიც გვხვდება **„აႭთარ“**-ის სახით. აფხაზების მითოლოგიაში ამ საქონლის ზედამხედველს პირველი ადგილი უჭირავს. **„აႭთარ“-ი** შეიძლება წარმომდგარიყო **„ანთარი“**-საგან თვით მეგრულ ნიადაგზედაც, სადაც **„ნ“** ჯერ **„ლ“**-დ ქცეულა, ხოლო შემდეგ **„ლ“**-ასი **„აႭ“-**დ გარდაიქმნა. სიტყვა **„აႭთარ“-ი** შინაური საქონლისა და მოსახლეობის მფარველ ღვთაებად ითვლებოდა. სწორად მას ევდრებოდა ყოველი, რომელსაც უნდოდა, რომ მისი საქონელი გამრავლებულიყო, და ნადირს არ გაეფუჭებინა. აქედან ჩანს, რომ **„ანთარ“-**საც სწორედ ამგვარი ევდრებით შეჰღალადავს მეგრელი მეურნე, როცა უნდა, მოუშენდეს და გაუმრავლდეს საქონელი. ამ ღვთაების უძველეს და სრულ სახელად ი.ჯავახიშვილს მიაჩნია **„ანატორი“**, რომელიც აგებულების მიხედვით რთული, ორნაწილედ, სიტყვა უნდა იყოს და შედგებოდეს **„ანა“** და **„ტორ“-**საგან (27, 122-124). მეგრულ-ქართული ლექსიკონი ასე განმარტავს სიტყვა **„ანთარ“-**ს: **„ანთარ-ი (ანთარს) კოლხურ მითოსში მეცხოველეობის მთავარი ღმერთი** (8, 187). იგივე ლექსიკონი შემდეგნაირად განმარტავს **„ჟინი ანთარ“-**ზეციური ანთარი,–საქონლის მფარველი ღვთაება (9, 500).

ვფიქრობთ, რომ აქ მგლის კულტის ამსახველ ღვთაებასთან უნდა გვქონდეს საქმე, რადგან, უპირველეს ყოვლისა, შინაურ ცხოველს ზუსტად მგლები აყენებდნენ უდიდეს ზიანს და ამიტომ ადამიანებისადმი მგლის დადებითად განწყობისათვის, ბუნებრივია,

საჭირო იყო მგლის „გულის მოგება“, მისი სიამოვნება. ცნობილია, რომ „სვანების რწმენით, მგლებს ჰქონდათ ადამიანის სასიკეთო მაგიური თვისებები; საერთოდ მგლები ყოველნაირად მფარველობდნენ და ეხმარებოდნენ ადამიანებს. სწორად ამით ხსნიდნენ სვანები, რომ მგლის კბილის ავგაროში მავნე სულებისა და ავი თვალისაგან ფარავდა, ხოლო მგლის ხორცისა თუ ქონის შეჭმა, მისი ხორცისა და ძვლების ნახარშით შემზადებული სასმელით „ზიარება“ ადამიანს სხვადასხვა ავადმყოფობისაგან გადაარჩენდა“ (2, 149). ამავე დროს, ვფიქრობთ, რომ თვითონ სიტყვა „ანთარი“ შეიძლება მართლაც ორ ნაწილად დაიყოს – „ან“ და „თარ“-ი. აქედან „ან“ ჩვეულებრივი პრეფექსია, რომელიც ზანურისათვის და განსაკუთრებით ლაზურისათვის არის დამახასიათებელი, ხოლო „თარ“-ი აგრეთვე ზანურისათვის (მეგრულისათვის) დამახასიათებელი სიტყვა „თური“-ს ვარიანტი უნდა იყოს, რომელიც ამჟამად, როგორც ვიცით, მოგვარეს, სისხლით ნათესავს, ტომისა და მოდგმის წარმომადგენელს ნიშნავს (9, 67). ეს სიტყვა („თური“) კი, ჩვენი ჰიპოთეზით, უკავშირდება უძველეს, ჩვენ მიერ აღდგენილ ქართველურ სიტყვას „თურ“(თარ)-ს, რომელიც „მგელს“ აღნიშნავდა და მოგვიანებით იქნა ტაბუირებული და ამოღებული ხმარებიდან. ამავე დროს, საყურადღებოა, რომ ძველ თურქულ ენებში „ტრ“ თანხმოვნების შეთავსებას, როგორც წესი აქვს გარკვეული სემანტიკა. ის დაკავშირებულია კანონიერის, პრესტიჟულის, სისხლით ნათესაურის ცნებებთან (39). ამდგომარად, ეჭვს არ უნდა იწვევდეს ის, რომ ჩვენი ვარაუდი ქართველურ-თურქული პარალელების შესახებ საკმაოდ საფუძვლიანია, გამოვლენილი ანალოგიები სისტემურ ხასიათს ატარებენ და ამიტომ წამოყენებული ჰიპოთეზა იმსახურებს ყურადღებას, თუმცა ქართველური და თურქული ცივილიზაციების დამორებულიობა ძველ დროში გარკვეულ წინაღობას ქმნის ამ ჰიპოთეზის სრულყოფილად აღსაქმელად.

შუამთობის დღესასწაულთან დაკავშირებული ტერმინები—**თივრობა||თევრობა**, შუამთობა||**შუამთევრობა**, **მემთევრი**, **ნამთივრი**, **მთური** (15,16-24) „თურ“-ს უკავშირდება. აქედან შესაძლებელია შუამთობის დღესასწაულის მგლის კულტის დღესასწაულთან იდენტიფიცირება. ამას ადასტურებს ცხოველთა ტყავების ტანზე მოსხმა, მსხვერპლშეწირვა, წმინდა ადგილების მონახულება, შეჯიბრება და ცეკვებში მხედრული ელემენტები (5, 16-30). ამავე დროს შუამთობის ხალხური დღესასწაული ჰიპოთეზურად შეიძლება არა უბრალოდ „ანატორის“, „თუთირის“, „ანთარისა“ თუ „ანთარის“ ღვთაებებისადმი მიძღვნილი დღესასწაულია, არამედ სპეციფიკური ხასიათის რიტუალია, რომელიც თეატრალიზებული სახით გადმოსცემდა მგლის მითოლოგიურ ფუნქციას **საცოლის გატაცების** თვალსაზრისით, როდესაც სიძე და მისიანები მგლების მითოსური როლის (იძულებით გატაცება ისევე, როგორც მგელი იტაცებს ცხვარს) შემსრულებლებად გვევლინებიან. აქ ყურადღებას იპყრობს ის თავისებურება, თუ როგორ ტარდება შუამთობის დღესასწაული: დღესასწაულის წინა დღეებში ქალები მამაკაცების თანხლებით მიდიან დღესასწაულზე, რომლის მონაწილეები მემთევრები არიან. ტერმინი მემთევრე ჩვენი ვარაუდის მიხედვით, შეიცავს **თურ**, **თირ** ფორმანტებს და მგლის ტაბუირებულ სახელწოდებას ძირითად ფორმანტ **თურ**, **თირ**-თან შეიძლება იქნენ გაიგივებულნი. შესაძლებელია ვივარაუდოთ, რომ **მემთევრები** მითოსურ გამტაცებლებთან იგივედებიან. აქ გარკვეულ როლს ასრულებს **მამამთილი**. ამ სიტყვის ფორმანტი **მთილი** იგივე უნდა იყოს, რაც ლაზური **მთირე** (დედამთილი) (33, 138-146), რომელიც თავის მხრივ **მგლის** სავარაუდო სახელწოდება **თურ**-ს უკავშირდება. თუ მითოლოგიურად სიძის (სიმბოლური „მგელი“) მხარე მგლებთან არის გაიგივებული, მაშინ სიძის მამა, მომავალი **მამამთილი**, რა თქმა უნდა „**მამამგელი**“ ანუ „**მამამთილი**“ იქნება, ხოლო სიძის (**მგელი**) დედა კი „**დედამგელი**“ ან „**დედამთილი**“. საყურადღებოა, რომ ქართულში ფორმანტი **მთილი** (**მთირი**) მხოლოდ სიძის მხრივ მშობლის აღსანიშნავად გამოიყენება, რაც მითოლოგიურად სიძის მხარის მგლის კულტისადმი უფრო მეტი დაქვემდებარების აღნიშვნის მაჩვენებელი უნდა ყოფილიყო, თუმცა ლაზურში სიდედრი

(**დამთირე**) და სიამამრი (**თირი, მთირი**) (33, 138-146) შეიცავენ **თირ** ფორმანტს აგრეთვე; ეს ნიშნავს, რომ საერთოდ მგლის კულტი მეუღლეების ნათესავეების ორივე მხარისათვის მისაღები იყო. ხშირად ამგვარი დღესასწაულის კულმინაციურ ნაწილს წარმოადგენს წარმოსახული ქორწილი; მაგალითად, აჭარაში გავრცელებული რიტუალის— „ფადიკოს“ დროს (5, 30). ეს კიდევ ერთხელ ადასტურებს ჩვენი ვარაუდის საფუძვლიანობას.

მიუთითებენ (34, 333-346), რომ უძველეს პერიოდში ადამიანთა ერთიანობის განცდა კონკრეტულ ცხოველს დაუკავშირდა. წარმოიშვა რწმენა, რომ ადამიანთა ერთობა და მასთან დაკავშირებული ცხოველი ერთ მთლიანობას წარმოადგენენ. ამგვარად წარმოიშვა ტოტემიზმი (34, 333), როდესაც ასეთი ცხოველი ადამიანთა ერთობისა და ერთობის ყველა წევრის ტოტემი ანუ პირვანდელი კულტი იყო. ტოტემთან ერთიანობა კი ადამიანთა „ნათესაობასთან“ იქნა გაიგივებული, რომლებიც ერთ „სისხლსა და ერთ ხორცს“ წარმოადგენდნენ.

ჩვენი ჰიპოთეზა კანონზომიერად გამომდინარეობს არსებული მონაცემებიდან და ქართველურში ნათესაობის აღმნიშვნელ ტერმინთა ნაწილი ნამდვილად შეიძლება უკავშირდებოდეს მგლის კულტს. ძველთურქულ ენებში „**ტრ**“ აღნიშნავს სისხლით ნათესავეს, ისევე როგორც მეგრულში „**თური**“ მოგვარეს, სისხლით ნათესავს, ტომის, მოდგმის წარმომადგენელს ნიშნავს (9, 67). მიუხედავად ამისა, თურქების ეთნონიმს მაინც ვერ ხსნიან თურქული ენის საფუძველზე. ამავე დროს, მნიშვნელობითა და ფონეტიკური ჟღერადობით ჩვენს მიერ აღდგენილი საერთოქართველური მგლის სახელწოდება „**თური**“ („**თირი**“) ახლოს დგას თურქების თვითწოდებასთან „**თურქი**“ და ორივე მითოსურად „**მგლის**“ კულტს უკავშირდება. საყურადღებოა, რომ მგლის აღსანიშნავად არც თანამედროვე და არც ძველთურქულში „**თურ**“ ძირის მქონე მგლის აღმნიშვნელი სიტყვა არ არსებობს. ასე რომ, შეუძლებელია თურქების ამჟამინდელი სახელწოდება თურქული ენების საფუძველზე წარმოშობილიყო. ამ საკითხთან დაკავშირებით საინტერესოა დ.ე., ერემევეის მოსაზრება, რომლის მიხედვით ეთნონიმი „**თურქი**“ ირანული წარმოშობისაა. მისი სიტყვებით ძველი ირანელების საღვთო წიგნი **ავესტა** აღწერს მომთაბარეების ნაწილს, რომლებიც შორს აღმოსავლეთით წავიდნენ და ცნობილი იყვნენ „**სწრაფი ცხენების მქონე თურების**“ სახელწოდებით. **ავესტა** გვიყვება ამ ტომზე, რომელიც თავს ესხმოდა ბინადარ ირანელებს, მათ წინამძღოლზე, მძლავრ **თურ-ზე**, ქვეყანა **თურანის** მფლობელზე. ისტორიკოსებმა დიდი ხანია დაამტკიცეს, რომ **ავესტაში** მოხსენიებული **თურები** იგივეა, რაც სპარსული წყაროებით **საკები**, რომლებსაც ძველბერძნული წყაროები **სკვითებს** უწოდებენ. ერემევეის მიხედვით, **თურები** ირანულენოვნები იყვნენ. შემდგომში იქ, სადაც უწინ **თურები** ან ძველბერძნული წყაროებით **სკვითები** ცხოვრობდნენ, ჩვენს წელთაღრიცხვამდე მესამე საუკუნიდან უკვე **ჰუნები** ცხოვრობდნენ (მათი დიდი ნაწილი თურქულენოვანი იყო) და მათ შორის ირანულენოვანი **თურები** ასიმილირდნენ, თურქულ ენაზე გადავიდნენ, თუმცა შეინარჩუნეს ეთნონიმიო—წერს ერემევეი (39.).

ქართველურ-ინდოევროპული პარალელები, რომლებიც მგლის კულტთან არიან დაკავშირებული, არ იწვევენ ეჭვს, მაგრამ იმავე კულტთან დაკავშირებით, საფუძველი გვაქვს, ვისაუბროთ ქართველურ-თურქულ პარალელებზე, თუმცა, ამ მხრივ ჯერ კიდევ ძალიან ბევრია გასაკეთებელი. არ არის გამორიცხული, რომ ირანულ საღვთო წიგნში — **ავესტაში** დასახელებული **თურები (იგივე სკვითები)** სულაც არ იყვნენ ირანულენოვნები, რადგან ჯერ კიდევ ნიკო მარი ცდილობდა, **სკვითური ენა** ქართველურის საფუძველზე აეხსნა (32, 207). საკითხის გასარკვევად უფრო მეტ ყურადღებას იმსახურებს ე.წ. **ნოსტრატული** ჰიპოთეზა (10, 335-338), რომლის მიხედვითაც ინდოევროპული, ალთაური, ურალური, დრავიდული, ქართველური და სემიტურ-ქამიტური ენები გარკვეულ ნათესაობაში არიან ერთმანეთთან.

გამოყენებული ლიტერატურა და წყაროები:

1. ამირანაშვილი შ., ქართული ხელოვნების ისტორია, თბ., 1971.
2. ბარდაველიძე ვ., ქართველთა უძველესი სარწმუნოების ისტორიიდან დროშა „ლეგ“, მგელი-ძაღლი, მასალები საქართველოს ეთნოგრაფიისათვის, XII-XIII, თბ., 1963.
3. ვირსალაძე ე., ქართული სამონადირო ეპოსი, თბ., 1964.
4. თავდგირიძე ხ., აჭარული სამონადირო მითოსი, ბათუმი, 2004.
5. თანდილაშვილი ზ., შუამთობის ტრადიცია და ფოლკლორი, თბ., 1980.
6. ნიჭარაძე შ., ქართული ენის აჭარული დიალექტი, ბათუმი, 171.
7. ქადაგიძე დ., ქადაგიძე ნ., წოვა-თუშურ-ქართულ-რუსული ლექსიკონი, თბ., 1984.
8. ქაჯაია ო., მეგრულ-ქართული ლექსიკონი, ტ. I, თბ., 2001.
9. ქაჯაია ო., მეგრულ-ქართული ლექსიკონი, ტ. II, თბ., 2002.
10. ფოჩხუა ბ., ქართული ენის ლექსიკოლოგია, თბ., 1974.
11. მაღაყმაძე რ., ლიგანის ხეობა (ისტორიულ-ეთნოლოგიური გამოკვლევა), დისერტაცია, ბათუმი, 2002.
12. შამილაძე ვ., ცნებისათვის „მთური მესაქონლეობა“—აჭარის მოსახლეობის სამეურნეო ყოფის საკითხები, თბ., 1967
13. შიოშვილი თ., ქართული ხალხური შელოცვები, ბათუმი, 1994.
14. ჩიქოვანი ვ., (მთავარი რედ.) ქართული ხალხური პოეზია, ტ.I. ნაკვეთი I, თბ., 1972.
15. ჩიქოვანი ვ., (მთავარი რედ.) ქართული ხალხური პოეზია, ტ.I. ნაკვეთი II, თბ., 1973.
16. ჩიქოვანი ვ., (მთავარი რედ.) ქართული ხალხური პოეზია, ტ.II, თბ., 1974.
17. ჩიქოვანი ვ., (მთავარი რედ.) ქართული ხალხური პოეზია, ტ.IV, თბ., 1975.
18. ჩიქოვანი ვ., (მთავარი რედ.) ქართული ხალხური პოეზია, ტ.V, თბ., 1976.
19. ჩიქოვანი ვ., (მთავარი რედ.) ქართული ხალხური პოეზია, ტ. VII, თბ., 1979.
20. ჩიქოვანი ვ., (მთავარი რედ.) ქართული ხალხური პოეზია, ტ. VIII, თბ., 1979.
21. ჩიქოვანი ვ., (მთავარი რედ.) ქართული ხალხური პოეზია, ტ. IX, თბ., 1981.
22. ჩიქოვანი ვ., (მთავარი რედ.) ქართული ხალხური პოეზია, ტ. XI, თბ., 1984.
23. ჩიქოვანი ვ., (მთავარი რედ.) ქართული ხალხური პოეზია, ტ. XII, თბ., 1980.
24. ჩიტაია გ., შრომები, ტ.IV, თბ., 2001.
25. ჩოლოყაშვილი რ., ცხოველთა ეპოსი, თბ., 2005.
26. ჯაფარიძე ო., კოლხური ცული, სსმმ, XVI, თბ., 1950.
27. ჯავახიშვილი ი., თხზულებანი 12 ტომად, ტ. I, თბ., 1979.
28. Гамкрелидзе Т. В., Иванов В. В., Индоевропейский язык и индоевропейцы, Тбилиси, 1984.
29. Гордлевский В.А., Избранные сочинения, т.II. М., 1961.
30. Гумилев Л., Древние тюрки, М., 2004.
31. Куфтин Б., Археологические раскопки в Триалети, Тб., 1941.
32. Марр Н., Избр. работы. т.V.М-Л., 1935.
33. Марр Н., Грамматика Чанского (Лазского) языка, Спб., 1910.
34. Семенов Ю. И., Как возникло человечество, М., 1966.
35. Токарев С. А., Мифы народов мира, т. I, М., 1980.
36. Толстова С. П., (ред.), Народы Кавказа, т.I, М., 1960.
37. Фрэзер Д., Д. Золотая ветвь, М., 1983.
38. Чаганова Г., О некоторых картвело – тюркских параллелях культа волка, Археология, этнография и фольклористика Кавказа, Махачкала, 2007.
39. <http://kyrgyz.tsu.ru/>.
40. Feurstein W. Didi Nenapona, 2000

Guram Chaganava

Parallels of Wolf cult in Indo-European, Turkish and Kartvelian civilizations

Summary

The article submitted for consideration is dedicated to the problem of Wolf cult in Indo-European and Kartvelian civilizations. It is well known that there are a lot of different examples which confirmed the existence of parallels of Wolf cult in Kartvelian and Indo-European civilizations and there are suggested some new examples. Beside of it in the article is proposed the hypothesis that in compliance with the ancient tradition it is possible to prove that some Kartvelian terms of the kinship are connected with Wolf cult. In the article also is suggested Kartvelian and Turkish parallels about **Gray Wolf**. Great attention is devoted to hypothesis about the parallels between hypothetically restored Kartvelian name of a wolf **“TUR”** and the self – designation of Turks **“TYRK”**.